

APROXIMACIÓ A L'ANTROPONÍMIA DE BENIFAIÓ D'ESPIOCA (RIBERA ALTA) EN ELS SEGLES XVII I XVIII

Joaquim JOAN-MOMPÓ i ROVIRA

1. OBJECTIUS D'AQUEST TREBALL

Hem volgut aproximar-nos als antecedents de l'actual població de Benifaió d'Espioca tant com ha estat possible en funció de les limitacions de documentació.

D'acord amb això, hem revisat el període comprés entre el 1645 i el 1750. El jutgem, de tota manera, d'interés per tal com s'emmarca en un moment històric de canvi demogràfic en el regne de València, degut a l'expulsió dels moriscos.

2. FONTS D'ESTUDI

Hem extret els diferents llinatges de l'*Índice general que comprende las partidas de defunciones en la parroquia de Benifayó de Espioca* (conservat a l'arxiu parroquial) que s'inicia en 1645 i perdura amb algun interval fins avui. No és original, sinó una còpia del segle XIX.

Hem arribat fins al 1750; després el moviment demogràfic es va incrementar molt.

Hem parlat més amunt de les limitacions de documentació. En efecte: l'arxiu parroquial anterior al 1645 va ser destruït durant la guerra de 1936-1939. L'acció de l'escolà que hi havia llavors a la parròquia de Sant Pere permeté que se'n salvàs el posterior a aquella data.

L'arxiu municipal també va ser destruït llavors. Reiniciat el 1939, se'n venqué la major part a pes quan s'enderrocà el vell ajuntament per fer-lo nou (entre 1976 i 1980).

3. MÈTODE D'ESTUDI

- a) Hem considerat només els primers cognoms de cada persona.
- b) Hem dividit l'estudi en dos períodes: primer, de 1645 a 1699; i segon, de 1700 a 1750.
- c) Hem classificat els cognoms en:
  - 1) Cognoms catalans.
  - 2) Cognoms d'altres procedències.
  - 3) Cognoms de classificació dubtosa.
- d) Han resultat de gran utilitat els treballs de Moll (1982) i García (1968). Fem constar al final una referència bibliogràfica.

4. ESTUDI

1) *Cognoms catalans:*

a) Entre 1645 i 1699 l'*Índice de defunciones* enregistra els següents cognoms: Abril, Aguller, Arnau, Aygües, Baquer (amb alteració de la consonant inicial. Avui: Vaquer), Belda, Boló, Bonavida, Borda, Bosch, Carbonell, Cardona, Casanova, Casesnoves, Castells, Centelles, Cervera, Ciscar (amb essa inicial usada encara per Gregori Mayans i Siscar. Després es va produir el canvi a ce i el canvi de síl·laba tònica), Clèrigues (és a dir, clergues), Comes, Costa, Duart, Domènech, Espert, Esteve, Falcon (amb castellanització del cognom per afegit de -n final, que desapareix en la documentació del segle següent), Ferrer, Folqués (que reflecteix la pronúncia popular de Folquers), Fort, Garseran (que és variació de Galceran), Grau, Ginés, Giral, Guarín, Guerra, Juan, La Casa, Lamata, Machí (amb variació ortogràfica de Magí, que fou un sant tarragoní dels segles III i IV), Marí, Martí, Mayoral, Menau, Millà, Miquel, Mir, Montalbà, Oliver, Pastor, Pernel, Perpiñan (amb castellanització de Perpinyà, que és el cognom que avui es conserva al poble), Pi, Piles, Prades, Puchol (variant de Pujol), Ridaura, Riera, Rosa, Rovira, Sabater, Soler, Tallada, Vila, Villalba i Zaragoza (un problema és l'accent, per tal com avui trobem tant Zaragoza com Zaragoza. Un altre és la modernització en l'ortografia del so alveolar. Així, hi ha un Saragoça o Saragoça de Benifaió, amb c trencada, en un capbreu de 1537 de l'Arxiu del regne de València, segons Duart 1964).

b) Entre 1700 i 1750, hi trobem: Adam, Aguilar, Albesa, Aleixandre, Alòs, Andreu, Badenes, Baltasar, Baquer, Barrera, Benavent, Bendrell (que és variant de Vendrell), Benet, Blat, Boix, Borches (que és variació ortogràfica de Borges, viles de les Garrigues i del Baix Camp), Borda, Carbonell, Cardona, Carreres, Casanoves, Cervera, Ciscar, Clèrigues, Comelles, Cortés, Cubells, Cuñat, Escrich (que és variació d'Escrig), Esplugues, Falcó (cognom dels barons de Benifaió: Falcó de Belaochaga), Ferrer, Fillol, Fort, Fortea (<FORTITIA. Conté l'evolució antiga -ITIA> -ea), Fuster, Gil, Gilet, Girona, Grau, Gregori, Juan, Llorca, Machí, Magraner, Marí, Martí, Mateu, Montalbà, Montrull (que pot ser variació de Montorgull o Montergull, topònims del Priorat i l'Alt Urgell, respectivament), Moragues, Nadal, Parra, Piles, Polop, Prades, Puchalt (variació

de Pujal, nom de dos poblets que hi ha a l'Urgell i al Pallars), Romaguera, Rosa, Roselló (variació de Rosselló), Rovira, Saera (cognom antic present a València des de Jaume I. Conserva sa < IPSA en aglutinació), Salvador, Soler, Talens, Vigorra (variació de Bigorra, topònim gascó) i Vila.

2) *Els cognoms d'altres procedències són castellans o aragonesos bàsicament:*

a) Entre 1645 i 1699: Alepuz, Alfonso, Beltran (que és variació del català Bertran), Caspe, Cebrian, Cerezo, Corella, Cuallantes, de lo Biers, de la Puente, Domingo, Ferrandis, Ferrando, Garcia, Giménez, Gómez, Hernández, Hervás, Leña, León, Llopis, López, Marco, Martínez, Morales, Moreno, Neyo, Olivares, Peres, Pradas, Rueda, Sanchis, Sebola, Soriano, Tafalla i Tejada.

b) Entre 1700 i 1750: Abad, Alepuz, Alfonso, Aparicio, Arangüel, Beltran, Blascovenda, Campos, Cardete, Caspe, Cuallantes, Domingo, Dolz (cognom aragonés que va posseir casa a la vila d'Allepuz, de Terol), Ferrando, Garcia, Garrido, Gea, Giménez, Gómez, González, Goya, Herbera, Hervás, Hernández, Lorca, Llopis, Marco, Martínez, Morales, Palomares, Pérez, Rojas, Ruiz, Sanchis, Soriano, Urios, Valero, Valiente i Villa.

3) *Cognoms dubtosos:*

a) Entre 1645 i 1699.

Per motiu de l'accent, són Albero o Alberó i Justo o Justó. Podrien doncs ser cognoms de procedència aragonesa/castellana o catalana.

També: Espinosa i Gaja (que Moll cataloga com a catalans).

b) Entre 1700 i 1750.

Hi ha Barbot (que deu ser català, però que no hem trobat catalogat enlloc), Burgés (amb el problema de la síl·laba tònica i del fonema representat per la ge: velar o palatal) i Regal (que pot ser alteració de Rigal, cognom català d'ascendència germànica).

Cal destacar els cognoms Longos (segle XVII) i Sanctòrum (segle XVIII), extingits posteriorment. No apareixen en els estudis consultats. El segon podria haver estat aplicat als fills il·legítics.

5. CONCLUSIONS

1) *Els cognoms predominants són:*

a) Entre 1645 i 1699: Duart (amb 27 defuncions), Domingo (26), Grau (24), Marí (20), Piles (19), Marco (18), Machí (17), Ferrando (16), Rovira (14), Beltran (13), Rosa (13), Vila (12), Casanoves (11), Fort (11) i Martínez (11).

b) Entre 1700 i 1750: Duart (amb 67 defuncions), Domingo (50), Rovira (36), Grau (34), Martínez (33), Fort (28), Piles (27), Baquer (23), Marí (20), Machí (17), Regal (17), Bosch (14), Marco (14), Rosa (13), Beltran (12), Clèrigues (11) i Borda (10).

D'aqueixos cognoms, els més antics relacionats amb Benifaió són: Rovira (1390, segons Vidal 1974) i Piles (1416, segons Piles 1978), quant als catalans; i Domingo (1628, segons Segura 1975), quant als aragonesos.

Hi predomina, doncs, l'element català, amb les excepcions de Domingo, Marco, Ferrando, Beltran i Martínez, molt puixant a partir del segle XVIII.

2) *Cal ressaltar la davallada dels cognoms Ferrando i Casanoves, i la completa extinció de Borda, relacionable potser amb la valoració negativa d'aqueix cognom.*

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

DUART ALABARTA, J., (1964) *Señorío de Almusafes*. Colección de documentos históricos. València.

GARCIA CARRAFA, A. y A., (1968) *El solar catalán, valenciano y balear*, quatre volums. Sant Sebastià.

MOLL F. de B., (1982) *Els llinatges catalans*. Mallorca.

PILES ROS, L., (1978) *La población de Valencia a través de los Libres de Avehinament. 1400-1499*. València.

SEGURA DE LAGO, J., (1975) *Llinatges d'un poble valencià*. Algemesí - València.

VIDAL BELTRAN, E., (1974) *Valencia en la época de Juan I*. València.